

בין יום טוב לשבת

ר' אפרים יונה שחור

הקדמה

החילוק בתורה בין שבת ליום טוב עיקרו בפסוק: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם"¹, וכן מצינו במשנה: "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד"². להלכה נפסק שלא כמשנה זו, אלא כדעת ב"ה ש'מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך', ורוב הפוסקים פסקו כדעת ר' יהודה המתיר גם מכשירי אוכל נפש. אולם מעבר לכך, ישנם מספר הבדלים מרכזיים נוספים בין שבת ליו"ט וחלקם אף נוגעים למעשה. במאמר נעמוד על הבדלים אלו וכן על השפעות עקיפות של היתר אוכל נפש ומכשיריו על מעמדו ההלכתי של יום טוב. איני מתיימר להקיף את כל החילוקים (בפרט בדיני דרבנן הרבים), אך סיכומם עשוי להועיל לעצם ידיעתם, וכן ליצירת תמונה מקיפה יותר על קדושת יו"ט.

הבדלים מן התורה

א. קביעת הזמן

'אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם. בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו"³. קדושת הזמנים מסורה לישראל ותלויה בקידוש החודש ע"י בית דין. בגמ'⁴ נדרש שקידוש החודש חל אף אם בית הדין לא קידש את החודש ביום מולד הלבנה - 'אתם אתם אתם ג' פעמים, אתם ואפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין'. יתירה מכך, בית הדין אף רשאי לכתחילה לעבר את השנה כדי לשנות את זמן המועד לפי צרכיהם של ישראל - 'עשה מועדות שיהיו ישראל מלומדין בהם, שמעברים את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלים'⁵. השבת לעומת זאת יקביעא וקיימא⁶ ע"י הקב"ה, ואינה משתנה לעולם⁷. זהו המקור לנוסח התפילה: 'מקדש השבת וישראל והזמנים' - השבת קודמת לישראל וישראל קודמים לזמנים.

¹ שמות יב, טז.

² מגילה פ"א מ"ה.

³ ר"ה פ"ב מ"ט.

⁴ ר"ה כה ע"א.

⁵ רש"י ויקרא כד, ב.

⁶ חולין קא ע"ב.

⁷ יוצא דופן הוא דין ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת המונה שישה ומשמר אחד מיום שזכר (שבת סט ע"ב), אך ברור מכל הדינים בסוגיה שהוא נוהג כמסופק מתי שבת האמיתית.

ב. חיוב המחלל

שבת עונשה חטאת בשוגג, כרת במזיד וסקילה במזיד עם עדים והתראה. המחלל יו"ט במזיד עונשו ל"ט מלקות. מכאן ששבת חמורה מיום טוב. ביתר חידוד, סקילה היא החמורה שבמיתות ביי"ד והיא עונש על עבירות של כפירה בעיקר. חילול שבת הוא פגיעה בעיקר האמונה בחידוש העולם ע"י הקב"ה. לכן דינו של מומר לחילול שבת כעובד ע"ז המומר לכל התורה כולה⁸. ביו"ט חיוב המלקות הוא כלאו רגיל והמחללו בפרהסיא דינו כמומר לדבר אחד⁹.

הבדל נוסף הוא במספר החיובים; רבה סובר¹⁰ ש'חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט, וכך נפסק ברמב"ם¹¹. פירוש הדבר, שהמחלל יו"ט במלאכות שונות בהתראה אחת לוקה פעם אחת, ואילו המחלל שבת אחת יכול להגיע לידי חיוב ל"ט חטאות מכיוון שכל מלאכה היא מקור חיוב בפני עצמו. הגמ' בשבת¹² מביאה שלושה מקורות לכך: לשמואל, 'מחלליה מות יומת' - התורה רבתה מיתות הרבה, ומכיוון שא"א להמית מזיד מספר פעמים, מרבים שוגג ש'יומת' בממון - בריבוי חטאות. לר' נתן, הבערה לחלק יצאת. לר' יוסי, "ועשה מאחת מהנה' פעמים שחייבין אחת על כולן ופעמים שחייבין על כל אחת ואחת". רש"י מבאר¹³, שמכיוון שהפסי' ממנו למד שמואל נאמר דווקא על שבת, אין למדין ממנו ליו"ט (וכך לכאורה יש לומר גם על לימודו של ר' נתן). הלימוד של ר' יוסי הוא ריבוי בפסוקי חטאת ואינו שייך ליו"ט שענשו מלקות.

ג. לה' או לכם

בגמרא¹⁴ מובאת מחלוקת תנאים האם שמחת יו"ט רשות או מצווה:

"רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו חציו לה' וחציו לכם. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו; כתוב אחד אומר (דברים טז, ח): 'עצרת לה' אלקיך', וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה): 'עצרת תהיה לכם', הא כיצד? רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם, ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם... אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא? (ישעיהו נח, יג) 'וקראת לשבת עונגי'."

⁸ בהקדמת המשנ"ב להלכות שבת ביאר באריכות את מעלת השבת ויסודיותה בתורה.

⁹ חלקת מחוקק אבן העזר קכג ס"ק יא, בית שמואל וט"ז שם סק"ח, ופמ"ג בפתיחה להלכות שבת.

¹⁰ פסחים מח ע"א; מכות כא ע"ב.

¹¹ הלי יו"ט פ"א ה"ג.

¹² ע"א.

¹³ מכות כא ע"ב ד"ה יואני'.

¹⁴ פסחים סח ע"ב.

לכל הדעות יום השבת חלקו לכם¹⁵, ואילו יום טוב נתון במחלוקת בין ר' אליעזר ור' יהושע האם 'לכם' רשות או מצווה. בדינים הקודמים ראינו את מעלת השבת על יום טוב, אך מדין זה עולה לכאורה שיו"ט מוקדש לגבוה יותר משבת, שהרי לדעת ר' אליעזר ביו"ט יש רשות לוותר על חציו לכם. ייתכן שהסיבה לכך היא, שיו"ט מתקדש ע"י ישראל והשביתה בו מעמל העולם הזה אינה מוחלטת; הוא שייך לישראל וממילא לשאלה עמוקה וכללית יותר מהו תפקידם בתיקון העולם הזה. שיטת ר' אליעזר היא עיסוק ישיר בדבקות עליונה ושלימה בקב"ה ולכן הוא מלמד כל היום בביהמ"ד. תענוג גשמי לשיטתו שייך רק בשבת שהיא מעין עולם הבא - שביתה מוחלטת מעמל העולם הזה. ר' יהושע עוסק בתיקון העולם הזה והעלאתו ע"י שמחה גשמית (כידוע ר"א היה מתלמידי ב"ש - 'שמותי הוא'¹⁶, ור' יהושע מתלמידי ב"ה, ושיטתם באה לידי ביטוי במחלוקות רבות). מהסבר זה מתחדד הקשר בין יו"ט לקדושת ישראל.

חילוק זה בין שבת ליו"ט עיקרו בדעת ר' אליעזר אך הלכה כר' יהושע שיו"ט חציו לה' וחציו לכם¹⁷.

ד. מלאכת אוכל נפש

היתר אוכל נפש הוא בעל ההשלכות ההלכתיות הגדולות ביותר, אך גם מבטא באופן הברור ביותר את המדרגות בקדושת היום - צרכי נפש של אדם מישראל גוברים על איסור מלאכה.

אולם, לא כל מלאכה הותרה לצורך אוכל ביו"ט: במשנה במסכת ביצה¹⁸ מפורש שאסור לצוד ביו"ט, ובגמרא¹⁹ מפורש שאסור לתלוש ולסחוט פירות ביו"ט למרות שאלו מלאכות לצורך אכילה.

בביאור הדבר מצינו כמה שיטות בראשונים ובפוסקים:

א. התורה אכן התירה כל מלאכה שיש בה צורך אכילה ואפי" משלב הצידה והקצירה. איסורים אלו הם מדרבנן שאסרו מלאכות שאפשר לעשותן מערב החג או שיש בעשייתן טרחה מרובה. כך פשטות לשון השו"ע שפסק: "קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה אע"פ שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים"²⁰.

¹⁵ לא בהכרח חציו דווקא כמו יו"ט (ב"ח או"ח רמב; רמ"א רצב, ב).

¹⁶ שבת קל ע"ב, רש"י ד"ה 'שמותי ותוד"ה 'דרי אליעזר'.

¹⁷ רמב"ם יו"ט פ"ו הי"ט; שו"ע או"ח תקכט, א.

¹⁸ פ"ג מ"א.

¹⁹ שם ג ע"א.

²⁰ או"ח תצה, ב. כשיטה זו סוברים הר"ן, הרא"ש ותוס' בחלק מהמקומות. לשיטה זו הדרשות המובאות בירושלמי לאיסור טחינה ודומיה הן אסמכתא.

ב. 'אוכל נפשי שהתירה התורה היינו דווקא דבר שנפגם אם יעשה אתמול, אך כל מלאכה שאפשר לעשותה מאתמול לא התירה התורה ולכן מלאכות כצידה וקצירה שאפשר לעשותן מאתמול אסורות מהתורה²¹.

ג. התורה לא התירה באופן גורף כל מלאכת אוכל נפש אלא 'מסרן הכתוב לחכמים²² שאסרו כל מלאכה שדרכה להיעשות לימים הרבה כגון קצירה וטחינת חיטים, והתירו מלאכות הנעשות באופן יומיומי כמו טחינת תבלינים, לישה ואפיה. הביטוי 'מסרן הכתוב לחכמים' מופיע בגמ' בחגיגה²³ לגבי איסור מלאכה בחול המועד ובביאורו כתב ספר החינוך²⁴:

"ואי זו מלאכה אסורה או מותרת מסרן הכתוב לחכמים, ואחר שהדבר מסור בידם שלא אסרה התורה אלא במה שיאמרו הם, חילקו המלאכות כפי רצונם ודעתם, ונמצא שכל מלאכה שאסרו הם זכרונם לברכה אסורה לנו מדאורייתא, ואשר התירו גם כן מותר מן התורה, כי בידם נמסר איסור זה לפי משמעות הנדרש בכתוב".

ע"פ הסבר זה²⁵, התורה שבכתב אומרת דין כללי ומוסרת את פרטיו להכרעת שכלם של חכמים שתקבל תוקף מדאורייתא וא"כ גם לשיטה זו איסור מלאכות אלו מן התורה.

שיתוף חכמים בקביעת דין דאורייתא מתאים בפרט ליום טוב ולחול המועד, כהמשך ישיר ל'אשר תקראו אתם'; לא רק קביעת הזמן מסורה לישראל, אלא גם קביעת המלאכות האסורות.

להלכה, נראה שרוב האחרונים הבינו שלדעת השו"ע חלק ממלאכות אוכל נפש נאסרו מדרבנן²⁶, והם מביאים את הדעה שמלאכות אלו נאסרו מהתורה.

²¹ כ"כ הסמ"ג ובאופן דומה תוס' במגילה (ז ע"ב ד"ה 'כאן'), וכך ביארו הגר"א והחת"ס את שיטת רש"י בתחילת פרק 'אין צדין'.

²² ביטוי זה מופיע ברשב"א (עבודת הקודש, בית מועד, שער א פ"א), ובאופן אחר במרדכי בביצה (סי' תרמג). נראה שההבדל ביניהם הוא שהמרדכי מסתמך על המיעוט מ'ושמרתם' המופיע בירושלמי והרשב"א מסתמך על המיעוט השני בירושלמי מהמילים 'הוא-ילבדו-ילכס'. מדברי א"ר ופמ"ג (תצה), אשל אברהם ס"ק ד) עולה שיש מקום לבאר גם את דברי הרמב"ם והשו"ע 'אסרום חכמים' שכוונתם מדאורייתא כשיטה זו.

²³ יח ע"א.

²⁴ מצוה שכג.

²⁵ יש לציין שבסוגיה שם ישנה מחלוקת דומה האם איסור מלאכה בחוה"מ כולו מדרבנן או שיש לו יסוד מדאורייתא.

²⁶ המ"א, הטי"ז, הגר"א והמשנ"ב הביאו את הסוברים שאיסור המלאכות מהתורה כדעה החולקת על השו"ע.

ה. איסורים שאינם מל"ט מלאכות

נחלקו הפוסקים האם שבת ויו"ט שווים בלאוים שאינם מל"ט מלאכות:

1. שביתת עבדיו – בב"י²⁷ מובאת מחלוקת האם אדם מצווה על שביתת עבדיו ביו"ט: בה"ג כתב שחייב, אך הרמב"ן חלק וסבר שיגזירת הכתוב בשבת אין למדין ממנה ביו"ט שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו.

2. שביתת בהמתו – הב"י²⁸ דקדק בדברי שיבולי הלקט שלדעתו איסור שביתת בהמה אינו נוהג ביו"ט וכך פסק הרמ"א²⁹. היש"ש³⁰ חלק וכתב שלא מסתבר כלל לחלק בין שבת ליו"ט בשביתת בהמתו מאחר שאינה מעניין אוכל נפש וכך ביאר הגר"א את דעת השו"ע³¹.

3. איסור מחמר – המנהיג בהמה³² טעונה משא בשבת עובר על איסור "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך"³³ אך להלכה חיובו אינו בחטאת וסקילה כשאר מלאכות³⁴. נחלקו הפוסקים אם איסור זה חל אף ביו"ט³⁵.

המשני"ב³⁶ מביא כמה אחרונים שכתבו ששלוש המחלוקות תלויות זו בזו ונובעות מהשאלה האם יו"ט ושבת הוקשו רק לל"ט מלאכות ותולדותיהן או גם לאיסורי לאו³⁷. להלכה הכרעתו שיש להחמיר.

לדינים אלו ניתן לצרף דעה שלא נפסקה להלכה, הסוברת שאין איסור הוצאה ביו"ט³⁸. גיליון התוס' מבאר דעה זו בשני אופנים: א. מיעוט מפסי' בירמיה' ולא תוציאו משא מבתיכם **ביום השבת** - שבת ולא יו"ט. ב. 'שאני הוצאה דגרועה היא משאר מלאכות'. בביטוי זה משתמש תוס' בשבת³⁹ כדי לבאר מדוע הוצאה לא היתה נאסרת בשבת לולא היתה התורה מציינת זאת בפירוש ושאיין למדים בה דין מחברו. גם כאן נראה שהכוונה

²⁷ או"ח תקכו.

²⁸ או"ח שה (בסוף הסימן).

²⁹ או"ח רמו, ג.

³⁰ ביצה פ"ה סימן ו.

³¹ או"ח תצה, ג.

³² אפילו אינה שלו - משנ"ב רסו, סק"ח.

³³ שמות כ, י.

³⁴ רמב"ם שבת פ"כ ה"א.

³⁵ ב"י או"ח תצה, ג.

³⁶ רמו ס"ק יט, ובשעה"צ כב.

³⁷ במג"א (תצה, סק"ה) מבואר שאיסור שביתת בהמתו ממשא לא שייך ביו"ט, מפני שהאדם עצמו מותר להוציא ולכן אין גם איסור בבהמה המוציאה משא. עפ"י שורש דין זה תלוי אף הוא במלאכת הוצאה בדומה לכמה דינים שיובאו לקמן. אמנם הגר"א כתב שעל בהמה לא חל דין 'מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך'.

³⁸ ביצה יב ע"א.

³⁹ ב ע"א ד"ה 'פשטי'; צו ע"ב ד"ה 'הוצאה'.

לעקרון המופיע ברמב"ן לעיל שבדבר חידוש אין לך אלא חידושו, אולם למסקנת הגמ' יש איסור הוצאה ביו"ט⁴⁰.

איסורים אלו הם מעגל נוסף בשבתון (מחייבים שביתה מוחלטת של כל סביבתו או תחום אחריותו של ישראל), וניתן לראות שהפוסקים לא קבלו כהנחת יסוד מוכרחת ששבת ויו"ט שווים בהם כל עוד התורה לא אמרה בפירוש אחרת (כביכול יו"ט דינו כשבת עם הקלות מסוימות), אלא יו"ט הוא קדושה בפני עצמו; איסור מלאכה שנאמר בו בפירוש - נאמר, ולא נאמר - לא נאמר.

ו. מצוות עשה

"זכור את יום השבת לקדשו"⁴¹ היא מצוות עשה מן התורה ועיקר חיובה הוא זכירת השבת בדברים בקידוש⁴². בנוסף, זכירת השבת מתקיימת בהתכוננות במהלך השבוע לכבודה⁴³. לעומת זאת, ע"פ המג"א⁴⁴ והמשנ"ב⁴⁵ חובת הקידוש ביו"ט היא מדברי סופרים. בנוסף, לדעה אחת בגמ'⁴⁶ עירוב תבשילין נסמך על הדרשה "זכור את יום השבת לקדשו" – זכרהו מאחר שבא להשכיחו". כלומר, יו"ט שחל בערב שבת עלול לגרום מיעוט בכבוד השבת (בשל העיסוק בשמחת יו"ט וצרכי הסעודה) וע"כ הוזהרנו על שכחת השבת מפני יום טוב.

"ושמחת בחגך"⁴⁷ היא מצוות עשה שאינה חלה בשבת. כך נפסק בשו"ע⁴⁸: "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלווים אליו. כיצד משמחין? הקטנים, נותן להם קליות ואגוזים; והנשים, קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו. וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים". בנוסף, פסק המחבר שבגדי יו"ט יהיו טובים משל שבת בשל חיוב השמחה⁴⁹.

⁴⁰ אע"פ שהוצאה הותרה לצורך אוכל נפש, ואף נאמר בה דין 'מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך', מ"מ לא גרעה משאר מלאכות אוכל נפש. נפק"מ למשל היא פסק השו"ע (או"ח תקיח, א-ב) שנאסרה הוצאת אבנים והוצאה לצורך גוי.

⁴¹ שמות כ, ח.

⁴² או"ח רעא, ב.

⁴³ ביצה טז ע"א, משנ"ב רנ סק"ב.

⁴⁴ רעא סק"א.

⁴⁵ שם סק"ב. בשו"ת חזו"ע (ח"א ס"י) הכריע כדעת כמה ראשונים ואחרונים שאף ביו"ט חובת קידוש מהתורה.

⁴⁶ ביצה טו ע"ב.

⁴⁷ דברים טז, יד.

⁴⁸ או"ח תקכט, ב.

⁴⁹ שם א ובמשנ"ב ס"ק יב. בגמ' בפסחים (קט ע"א) וברמב"ם (יו"ט פ"ו הי"ז) עולה שעיקר מצוות השמחה היא באכילת שלמים בזמן הבית, והב"ח (סי' תקכט) ביאר שמעלתה בכך שזוהי שמחה המפורשת בתורה: "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת" (דברים כז, ז).

ז. ירידת המן, חיוב לחם משנה ושלוש סעודות

נאמר בתורה⁵⁰:

"ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה. ויאמר אלהם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר. ויניחו אתו עד הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו. ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה. ששת ימים תלקטהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו".

מפסוקים אלה לומדת הגמרא⁵¹ שני דינים: החיוב לבצוע על שני ככרות (מהמילים 'לחם משנה'), וחיוב שלוש סעודות (מהמילה 'היום' המופיעה שלוש פעמים בפס'). למרות שחיובים אלו מדרבנן הם נסמכים על פסוקי התורה וגם החילוק ביניהם להלכה ביו"ט תלוי בדרשת הפסוקים.

בתחילת מסכת ביצה⁵² מביא תוס' מחלוקת מדרשים האם כשם שלא ירד מן בשבת כך לא ירד מן ביו"ט⁵³. לכאורה, לדעה שהמן היה יורד ביו"ט כבחול, אין ביו"ט חיוב לחם משנה ושלוש סעודות, אולם, להלכה הפוסקים מחייבים לחם משנה ביו"ט⁵⁴, ופוטרים משלוש סעודות⁵⁵. בביאור דעת המחלקים ביניהם כתב רבינו מנוח⁵⁶ בשם בעל העזר⁵⁷ שבציווי הראשון של משה נאמר 'שבתון שבת קודש' לרבות ימים טובים, וע"כ דין לחם משנה המוזכר בו שייך אף ביו"ט⁵⁸, אולם, הפס' ויניחו אותו הפסיק העניין, והציווי השני של משה 'אכלהו היום' שאין בו ריבוי ליו"ט הוא דין בשבת דווקא.

ניתן להסביר זאת כך: אנו פוסקים כדעה שלא ירד מן ביו"ט אלא בערב יו"ט ירד לחם משנה⁵⁹, ולכן רבתה התורה רמז לחיוב לחם משנה אף ביום טוב, אולם הציווי של משה

⁵⁰ שמות טז, כב-כה.

⁵¹ שבת קיז ע"ב.

⁵² ב ע"ב ד"ה 'והיה'.

⁵³ ייתכן שבמחלוקת זו תלויות שתי ההבנות בגמ' לעיל האם יש עירוב והוצאה ביו"ט, שהרי לשיטת תוס' בעירובין (ז ע"ב ד"ה 'לאו') המקור למלאכת הוצאה הוא 'אל יצא איש ממקומו' האמור בפרשיית המן, וא"כ אם המן ירד ביו"ט אין איסור הוצאה ביו"ט. האיר עיני בעניין זה הרב יהודה דויטש.

⁵⁴ רמב"ם חמץ ומצה פ"ח ה"ו; שו"ע או"ח תקכט, א.

⁵⁵ ברמב"ם (שבת פ"ל ה"ט) משמע שיש חיוב ג' סעודות ביו"ט וכ"כ בשמו הטור (או"ח תקכט), אך הב"י (שם) כתב שאין זה מוכרח בדבריו, ובשו"ע פסק שלא נהגו לערוך בו סעודה שלישית (המשנ"ב שם מביא שיש עושים סעודה שלישית על פירות או מוסיפים תבשיל בסעודה שניה אע"פ שבשבת אין יוצאים בזה יד"ח סעודה שלישית).

⁵⁶ חמץ ומצה פ"ח ה"ו ובאופן דומה כתב הפרישה (או"ח תקכט, ג).

⁵⁷ ספר אבוד שנכתב ע"י ר' מאיר בר יצחק מקרקסון, בו הוא מגן על הרי"ף מפני השגותיו של בעל המאור (ויקיפדיה).

⁵⁸ וכך גם דין עירוב תבשילין ביו"ט שנסמך בביצה (טו ע"ב) על הפס' 'את אשר תאפו אפו' המוזכר בציווי זה.

⁵⁹ משנ"ב תקכט, סק"י. חיזוק לכך ניתן למצוא באיסור תחומין שמקורו מ'אל יצא איש ממקומו' האמור בפרשיית המן ונוהג ביו"ט, וא"כ צריך לומר שגם ביו"ט לא יצאו ישראל ממקומם. בנוסף, לשיטת תוס'

הרומז על החיוב לאכול שלוש סעודות אינו קשור בהכרח לשביתת המן אלא לכבודה של השבת ואין חיוב לכבד יו"ט בסעודה נוספת. ייתכן שסעודה נוספת מבטאת אכילה שאינה נצרכת לאדם אלא לכבוד היום, ואילו ביום טוב אין נוהגים בו כבוד כמלך, אלא חיוב הסעודות נקבע ע"פ צרכינו, בדומה לקביעת הזמן ולמלאכות אוכל נפש. בנוסף, בשבת יש 'נשמה יתירה' כהסבר רש"י⁶⁰: "רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו", וביום טוב אין נשמה יתירה⁶¹.

הבדלים מדרבנן

ננסה לעמוד על סיבת השינוי במקומות בהם חילקו חכמים בין יו"ט לשבת ונראה שחלק מהשינויים הינם תוצאה של היתר אוכל נפש, וחלקם קשורים לאופיו של היום.

א. מוקצה

לדעת רב נחמן בתחילת מסכת ביצה⁶², רבי, מסדר המשנה, סידר במסכת שבת את שיטת ב"ה ואת סתמי המשניות כשיטת ר' שמעון דלית ליה מוקצה, ואילו במסכת ביצה סידר את שיטת ב"ה ואת סתמי המשניות כשיטת ר' יהודה דאית ליה מוקצה:

"מכדי, מאן סתמיה למתניי? רבי! מאי שנא בשבת דסתם לן כרבי שמעון, ומאי שנא ביו"ט דסתם לן כרבי יהודה? אמרי, שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה סתם לן כרבי שמעון דמיקל. יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה סתם לן כרבי יהודה דמחמיר".

רב נחמן הסביר שב"ה אוסרים ביצה שנולדה ביו"ט מטעם מוקצה, אולם הגמי מקשה עליו ומביאה הסברים אחרים.

בעירובין (ז' ע"ב ד"ה 'לאו') פסי' זה הוא גם המקור למלאכת הוצאה, וההלכה היא שיש איסור הוצאה ביום טוב, כאמור.

⁶⁰ ביצה טז ע"א ד"ה 'נשמה יתירה'.

⁶¹ תוס' פסחים קב ע"ב ד"ה 'רב אמר', משנ"ב תצא סק"ג.

⁶² ב ע"ב.

להלכה נחלקו בכך הראשונים :

רש"י ותוס' ⁶³ פסקו שרב נחמן נדחה והלכה כר' שמעון במוקצה בין בשבת בין ביו"ט. טעמם הוא, שכיוון שלהלכה נפסק שביצה נאסרה לדעת ב"ה משום 'הכנה דרבה', ממילא אין צורך לומר שהמשנה החמירה במוקצה ביו"ט.

הרי"ף, הרמב"ם, ועוד ראשונים ⁶⁴ פסקו כרב נחמן שהלכה בשבת כר' שמעון וביו"ט כר' יהודה. הרמב"ן מבאר שאע"פ שרב נחמן נדחה בסוגייתנו, הלכה כמותו מכיוון שבהמשך המסכת ⁶⁵ ישנה משנה האומרת שקורה שנשברה ביו"ט אסור לבקע ממנה עצים להסקה כדעת ר' יהודה.

רבינו חננאל ⁶⁶ ובעל העיטור פסקו כר' יהודה במוקצה מחמת איסור ובנולד אך בשאר מוקצה, כגון בעל חיים שלא הוכן לשחיטה (למשל נקבה המיועדת לוולדות), פסקו כר' שמעון.

נראה לבאר את שיטתם ע"פ ביאור הרמב"ן לעיל שהפסיקה כר' יהודה מבוססת על המשנה האוסרת שימוש בקורה שנשברה ביו"ט משני טעמים: מוקצה מחמת איסור (בכניסת החג היה אסור להשתמש בה משום איסור סתירה) ונולד (בכניסת החג היתה שלימה ומיועדת לבניין ורק במהלך החג נשברה ונעשתה מיועדת להסקה). א"כ דווקא בשני מוקצים חמורים אלו ⁶⁷ מצאנו שהחמירה המשנה כר' יהודה ביו"ט, אך בשאר מוקצה הלכה כר"ש.

להלכה, השו"ע ⁶⁸ פסק כשיטת הרי"ף והרמב"ם להחמיר במוקצה ביו"ט, והרמ"א מחמיר בנולד דווקא כשיטת ר"ח ⁶⁹.

כאמור, הטעם לחומרת מוקצה ביו"ט הוא יו"ט דקיל ואתי לזלולי ביה סתם לן כר"י דמחמיר. הרמב"ן ⁷⁰ מבאר זאת כך: "וכל עיקר לא דברו חכמים במוקצה אלא כדי שיברור ויזמין לעצמו צרכיו מעיו"ט ולא יצטרך למחר לחזר ולטרוח בסעודה שמא יבוא

⁶³ לב ע"א רש"י ותוס' ד"ה 'והלכתא', ותוד"ה 'דרש'.

⁶⁴ הרמב"ן במלחמות והמאירי. גם בעל המאור (ביצה ב ע"א בדפי הרי"ף) פסק כר' יהודה, אך רק בדברים שבשבת בלאו הכי אסורים גם לר"ש כגון עז שאסור לשחטה וקורה שנשברה שאסור להבעירה. לשיטתו, מוקצה ביו"ט אינו חמור בשום דבר מבשבת. הראב"ד (בהשגתו על המאור) פסק ג"כ כר' יהודה, אך ביאר שסתימת רבי במשנה נועדה להחמיר על שאינן בקיאין, 'וממי שהוא בקי אין חורבא יוצאה שהוא יודע העיקר ויודע שלא סתם ביו"ט להחמיר אלא לשאינן בקיאין'.

⁶⁵ פ"ד מ"ג.

⁶⁶ ביצה מ ע"ב.

⁶⁷ בשבת מה ע"ב ובביצה ב ע"א מבואר שנולד חמור ממוקצה ובשבת קנו ע"א יש דעה שהלכה כר"ש מלבד מוקצה מחמת איסור.

⁶⁸ או"ח תצה, ד.

⁶⁹ שם. נראה שהרמ"א מצרף לשיטה זו את שיטת רבינו תם שבכל שבת יש להחמיר בנולד כר' יהודה. שיטתו מובאת ברא"ש בביצה פ"ה סי' י"ד ובב"י או"ח תצה, ד, אך בתוס' בשבת (קמ"ג ע"ב ד"ה 'שמואל') לא סבר כן.

⁷⁰ מלחמות, ב ע"א בדפי הרי"ף.

לעשות בה מלאכה או טלטול האסורין לו". כלומר, ביו"ט אדם עלול להיגרר במלאכות להכנת הסעודה ולכן החמירו חכמים במוקצה כדי שיזמן מראש את הבהמות והכלים הנדרשים לו. נמצא שאיסור מוקצה אינו סעיף של מלאכה ספציפית, אלא כעין 'תשובת משקלי' של חכמים להיתר אוכל נפש של התורה⁷¹.

ב. תקנות חכמים שהושפעו מהיתר הוצאה

אחת ממלאכות אוכל נפש שהותרה ביו"ט היא הוצאה. נמנה כאן שלושה איסורי דרבנן, עצמאיים לכאורה, שהושפעו מהיתר הוצאה (אין הכוונה למנות כאן איסורי דרבנן במלאכת הוצאה עצמה כגון הוצאה כלאחר יד וכדו' שקיימים בכל המלאכות והם סעיפים ישירים של היתר אוכל נפש):

1. טרחה מפני הפסד ממון – "משילין פירות דרך ארובה ביום טוב (רש"י: ראה גשמים ממשמשין ובאין התיירו לו לטרוח), אבל לא בשבת"⁷². במשנה זו מפורש שבטרחה מפני הפסד ממון הקלו ביו"ט יותר מבשבת⁷³. הגמ'⁷⁴ מבארת שקולא זו היא כשיטת ב"ה שביו"ט הותרה הוצאה שלא לצורך, ו'אטו טלטול לאו צורך הוצאה?!", כלומר, כיוון שהוצאה הותרה ביו"ט אף טלטול הפירות קל יותר⁷⁵.

2. טרחה לצורך היום – המשנה בביצה⁷⁶ מלמדת שאף טרחה המותרת ביו"ט יש לעשות בשינוי - "המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתפו או לפניו (רש"י: דנראה כמעשה דחול לשאת משאות)", אלא, שע"י שינוי זה נוצר ריבוי בהילוך. לעומת זאת, במסכת שבת⁷⁷ הגמ' מסתפקת בשאלה דומה, האם כאשר מפנים מקום לאורחים או ללומדי ביהמ"ד עדיף לשנות בצורת הנשיאה ולהרבות בהילוך או לשאת כדרכו ע"מ למעט בהילוך, ושם דחיית הגמ' "דכו"ע מיעוטי בהילוכא עדיף".

⁷¹ ע"פ דברי הרמב"ן, ניתן להסביר שמסכת ביצה פותחת בדין מוקצה הדורש מהאדם התכוננות מראש, כדי ללמד שליו"ט נדרשת התכוננות יתירה מאשר לשבת.

⁷² ביצה פ"ה מ"א.

⁷³ קולא נוספת משבת היא בכמות הפירות; דעת רב חסדא (שבת קכו ע"ב) שאסור לפנות מפני אורחים בשבת יותר מחמש קופות וכך דעת ר' יוחנן (ביצה לה ע"ב) בעניין משילין פירות ביו"ט, אך הגמ' מסתפקת בדבריו. להלכה המאור פסק כר' יוחנן, אך הרי"ף והרמב"ם הקלו ביו"ט אף ביותר מארבע וחמש קופות, משום שספק דרבנן לקולא, וכך נפסק להלכה (קרבן נתנאל מעיר שהרי"ף לא פסק בפירוש כרב חסדא, וא"כ לשיטתו שבת שווה ליו"ט לקולא).

⁷⁴ לז' ע"א.

⁷⁵ ישנם כמה מקומות נוספים בהם מפורש שטרחה ביו"ט קלה מבשבת בדינים שלכאוי שבת ויו"ט שווים בהם, ואיני יודע אם סיבת הדבר משום היתר הוצאה כמו בסוגיה זו; בשבת (פ"כ, מ"ב): "עושיין אנומלן בשבת. רבי יהודה אומר: בשבת בכוס, ביו"ט בלגין, ובמועד בחבית"; בסוכה (פ"ג, ט"ו): "רבי יהודה אומר: בשבת מחזירין, ביום טוב מוסיפין, ובמועד מחליפין" ובביצה (פ"ב מ"ח) היתר קירוד בהמה קיים רק ביו"ט ע"פ תוס' (שבת נג ע"א ד"ה 'מהו' בתירוץ השני) וכן ע"פ רמב"ם, טור ושו"ע. גם ההיתר לסעד בהמה שילדה ולרחם על ולדה (שבת קכח ע"ב), הכריעו האחרונים שאע"פ שהובא במסכת שבת הוא ביו"ט דווקא (משנ"ב שלב סק"א, שלא כשיטת הטור).

⁷⁶ פ"ד מ"א.

⁷⁷ קכו ע"א.

תוסי' 78 מבאר, שביו"ט החמירו לשאת בשינוי ולהרבות בהילוך מפני שמותר להוציא לרה"ר ובפני רבים יש יותר זילותא, אך בשבת שההוצאה אסורה והטלטול ברה"י בלבד, מוטב למעט בהילוך. עפ"ז כתבו האחרונים⁷⁹, שבמבוי שמצויים בו רבים יש להחמיר אף בשבת למעט במשא ולהרבות בהילוך, והרמ"א⁸⁰ כתב שכשמפנה בתוך ביתו עדיף למעט בהילוך אף ביו"ט. א"כ, היתר הוצאה לרה"ר שיש בה זילותא לחג גרם לחומרה בדין טרחה ביו"ט (אם כי חומרה זו מצד עצמה קיימת גם בשבת במבוי שמצויים בו רבים). דעת התוס' מובאת להלכה ברמ"א, ובשם י"א בשו"ע⁸¹.

3. עירוב חצרות – השו"ע פסק⁸² שאין צורך בעירוב חצרות ביו"ט. סיבת הדבר היא שהלכה כב"ה שמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרו רוב ההוצאות מרשות לרשות בחג. האחרונים כתבו שיש לכלול בעירוב החצרות השנתי גם יו"ט כדי לצאת ידי המצריכים עירוב בשביל ההוצאות האסורות (כגון שלא לצורך כלל / לצורך גוי).

ג. שמחת יו"ט

כשם שהתורה התירה מלאכת אוכל נפש, הקלו חכמים בכמה איסורים כאשר יש בכך תועלת לצרכי הסעודה ושמחת היום אף בסייגי מלאכות שאינן שייכות לאוכל נפש.

דוגמא לכך הוא דין חיבור מנורה של פרקים (כלי מתפרק) – תוסי' בביצה⁸³ כתב שב"ה סוברים שאין בניין וסתירה בכלים מדאורייתא, אך מדרבנן גזרו בשבת על מנורה של חוליות שלא לזקפה אם נתפרקה וביו"ט לא החמירו. כך נפסק ברמב"ם⁸⁴ ובשו"ע⁸⁵: "כלים שהם מפוצלים כגון מנורה של חוליות וכסא ושולחן שהם חתיכות חתיכות מעמידין אותן ביו"ט". תיקון כלי אינו מלאכת אוכל נפש, אך כיוון שזהו איסור דרבנן התירוהו לצורך היום. ע"פ הלכה זו, התיר מהרי"ל לפתוח ביו"ט מכתב שסתירת חותמו אסורה מדרבנן. בביאור הגר"א נשאר בצ"ע על מהרי"ל שהרי הקלו חכמים במנורה שולחן וכיסא ששייך בהם יותר שמחת יו"ט ואין זה דומה למכתב. כלומר, הדיון הוא בהגדרת שמחת יום טוב ולא בהיתר אוכל נפש⁸⁶.

⁷⁸ ביצה כט ע"ב ד"ה 'המביא'.

⁷⁹ משנ"ב שכג, ס"ק כה.

⁸⁰ או"ח תקי, ח.

⁸¹ או"ח שכג, ה.

⁸² או"ח תקכח, א.

⁸³ כב ע"א ד"ה 'וב"ה' בתירוץ הראשון.

⁸⁴ יו"ט פ"ד ה"ג.

⁸⁵ או"ח תקיט, ב.

⁸⁶ דוגמאות נוספות: שיטת רב יוסף (ז ע"ב) המתיר לשחוט בלי שהכין אפילו עפר שתחת הדם; טבילת כלים (י"ח ע"א וע"ב) - ע"פ המהרש"א והשפ"א הותר לצורך יו"ט איסור נראה כמתקן; רש"י (לא ע"ב ד"ה 'א"ר זירא') בביאור היתרו של ר"מ לפחות לכתחילה וליטול פירות משום שמחת יו"ט; חד תנא אליבא דר' נחמיה מקל בטלטול ביו"ט (לב ע"א); שיטת ריצב"א בשלושה מקומות בתוסי' (ח ע"א ד"ה 'אמר'; כח ע"ב ד"ה 'גר'פת'; לא ע"ב ד"ה 'אמר') נפסקה ברמ"א (או"ח תקט, ז) שאיסור מוקצה נדחה

בחלק מהסוגיות במסכת ביצה הגמי' מתלבטת בשאלה זו גופא: האם תנא שהקל בדין דרבנן מסוים סבר שזהו גדר האיסור מדבריהם, או שמא הקל מחמת שמחת יו"ט. הנפק"מ היא האם ההיתר חל אף בשבת. למשל, בסוף פרק שלישי חולקים חכמים על ר' יהודה ומחמירים בשימוש במאזנים לשקילת בשר ביו"ט: "אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר", ואילו ר' יהודה מחמיר בשימוש בכלי מדידה: "אם היה כלי של מדה לא ימלאנו". כך מקשה הגמי'⁸⁷:

"אלמא גבי שמחת יום טוב ר' יהודה לחומרא ורבנן לקולא, והא אפכא שמעינן להו, דתנן רבי יהודה אומר שוקל אדם בשר כנגד הכלי וכנגד הקופיץ וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר - אלמא ר' יהודה לקולא ורבנן לחומרא? קשיא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן! דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא, התם בשאינו עומד למדה הכא בעומד למדה. דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא, התם קא עביד כדעבדין בחול הכא לא קא עביד כדעבדין בחול".

תחילה הבינה הגמרא ששני הדברים אמורים להיות אסורים מצד עובדא דחול, אלא שהקלו בהם לצורך שמחת יו"ט, ולכן בדברי כל תנא ישנה סתירה מדוע במקום אחד הקל ובמקום אחר החמיר. תירוץ הגמי' הוא שאין כאן קולא משום שמחת יו"ט אלא מחלוקת בכל מקרה האם להקל בגדר איסור עובדא דחול מצד עצמו⁸⁸.

ד. קבורת מת

ניתן לומר באופן כללי שההבדלים שהובאו עד כה (מוקצה, השלכות של הוצאה ושמחת יו"ט) הם כולם השלכות של היתר אוכל נפש והעיסוק בהכנת הסעודה. מכאן ואילך נראה דינים שאינם שייכים לעיסוק בסעודה אלא בעיצומו של יום טוב. נפתח בדין מת⁸⁹:

"אמר רבא: מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו עממים. מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ואפי' בשני ימים טובים של ר"ה... יו"ט שני לגבי מת כחול שווה רבנן אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא".

ביום טוב ראשון שאיסורו מהתורה הותרה קבורה ע"י גוי דווקא, וביו"ט שני שאיסורו מדרבנן הותרה קבורה אפי' ע"י ישראל. הרא"ש פסק שההיתר ביו"ט ראשון הוא אפילו

לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט; היתר המשני"ב (תצו ס"ק יז) לצוד לצורך שחיטה ביו"ט בע"ח החוזרין לכלובן לערב וניזונין בבית (שאסורים בצידה בשבת לשיטת הרמ"א באו"ח שטז, יב).⁸⁷ כט ע"א.

⁸⁸ סוגיה דומה (י ע"א) דנה האם בית הלל הקלו בכל המשניות בפרק ראשון משום שהם אכן סוברים שזהו גדר האיסור מדרבנן אף בשבת, או משום שמחת יו"ט.
⁸⁹ ביצה ו ע"א.

כשהמת אינו מסריח, מפני שילא מסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לנכרי'. טעם נוסף המופיע ברא"ש הוא שיש בהלנת המת תוספת צער לאוננים⁹⁰.

קשה לומר שיש כאן היתר רגיל של איסור דרבנן מפני כבוד הבריות (כפי שמצאנו בכמה דינים⁹¹) משתי סיבות: א. הביטוי 'כחול שוויה רבנן' הוא לשון של היתר מופלג, וכך מפרש רש"י⁹² שגלימא ואסא שהתירה הגמרא היינו מעיל והדסים לכבוד בעלמא, ולא רק חציבת הקבר וחיתוך תכריכים ההכרחיים לקבורה. ב. הראשונים⁹³ פסקו שאין לקבור מת בשבת אפי' באופן המותר במקרים אחרים (דהיינו בשבות דשבות המותרת לצורך מצווה), מפני שגנאי הוא לו שיאמרו שנקבר בשבת וכך נפסק בשו"ע⁹⁴. המשנ"ב הוסיף שאדרבא, כבוד המת הוא שלא יתחללו על ידו שבת ויו"כ דחמירי. א"כ הדברים הפוכים ממש: בקבורת מת בשבת החמירו באופן חריג וביום טוב הקלו באופן חריג! מדוע לא נאמר בשבת כדברי הרא"ש שלא מסתבר כלל שלא ידחה כבוד הבריות אמירה לגוי, או שנאמר לאידך גיסא שביו"ט כבודו של המת הוא שלא יתחלל יו"ט על ידו?

טעם ההבדל אינו שייך להיתר אוכל נפש, שהרי הותרו מלאכות כגון תפירה וחפירה שאין בהן חילוק בין שבת ליו"ט. ע"פ הטעם השני שהובא לעיל בשם הרא"ש, ניתן לומר שבשמחת יו"ט דווקא חששו יותר למעט בצער החיים, אך נראה יותר שחכמים קבעו את דין מת ביו"ט גם ע"פ כבוד המת בעצמו ע"פ סדר הקדושות 'השבת וישראל והזמנים' – שבת קדושתה אלוקית, קביעא וקיימא ע"י הקב"ה, לכן החמירו בה וקבעו שכבוד ישראל שלא תתחלל שבת על ידו. קדושת יו"ט תלויה בישראל המקדשים את הזמנים, ולכן הקלו ואמרו שכבוד יו"ט למנוע הלנת מת ישראל וצער מהאוננים⁹⁵.

ה. ליווי היום ביציאתו

1. הבדלה – ברכת הנר מברכים דווקא במוצ"ש בו נבראה האש ולא במוצאי יו"ט, וגם ברכת הבשמים נועדה להשיב את הנפש הכואבת ביציאת הנשמה היתירה, ואינה שייכת ביו"ט שאין בו נשמה יתירה⁹⁶. בנוסף, מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל עד יום ג', משום שקדושתה נמשכת עד אז, אך לא ניתן להבדיל אחר מוצאי יו"ט. השו"ע⁹⁷ מביא דעה

⁹⁰ טעם נוסף להיתר הוא שלא יהא המת מושלך מפני הטומאה (שעה"צ תקכו, ס"ק סט בעניין היתר קבורת נפלים ביו"ט).

⁹¹ ברכות יט ע"ב, שבת פא ע"ב ועוד.

⁹² ד"ה 'דאיכא'.

⁹³ רמב"ן, ר"ן וריב"ש.

⁹⁴ או"ח תקכו, ג.

⁹⁵ להלכה (או"ח תצו, ב) נפסק שרק בשני דברים יו"ט שני קל מראשון: קבורת מת וכיחול עין (דהיינו רפואה למי שאין בו סכנה) ע"י ישראל משום הנאת הגוף (משנ"ב שם סק"ו בשם הלבוש), וכן עולה מהגמ' בבבלי (כב ע"א), שלר' יהודה הדורש 'לכם - לכל צרכיכם' מותר לכוול עין אף ביו"ט ראשון. א"כ, גם שתי הקולות המתווספות ביו"ט שני שייכות לכבוד גופו של אדם מישראל.

⁹⁶ תוס' פסחים קב ע"ב ד"ה 'רב אמר', משנ"ב תצא סק"ג.

⁹⁷ או"ח רצט, ו.

נוספת שמי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך רק ביום א' משום שהיום הולך אחר הלילה של מוצ"ש, והמשנ"ב⁹⁸ מביא שרעק"א צידד שביום שאחר יו"ט יכול להבדיל.

2. זמירות – המשנ"ב כתב שהטעם שמזכירים את אליהו במוצ"ש מפני שאינו יכול לבוא בערבי שבת וימים טובים. ע"פ טעם זה לכא' צריך להזכירו אף במוצאי יו"ט, אך האבודרהם (סוף סדר תפילת שבועות) כתב שאין מזכירים, ובשערי תשובה⁹⁹ כתב כדבריו.

3. מלווה מלכה (סעודה רביעית) – בגמ' ובשו"ע לא מוזכר חיוב סעודה רביעית ביו"ט, ושמעתי מהרב ליאור שליט"א שהדבר פשוט מכיוון שאין אפי' חיוב סעודה שלישית. ניתן להסביר זאת באופן נוסף: לשון השו"ע¹⁰⁰ היא "יסדר שולחנו במוצ"ש כדי ללוות את השבת אפי' אינו צריך אלא לכזית", ומבואר בפוסקים¹⁰¹ שעיקר החיוב אינו דווקא בתוספת אכילה, אלא ליווי לשבת בכך שישאיר מפה ושולחן מכובד לאכילת מוצ"ש כמלווה את המלך. אם כן מתחדד כאן עניין נוסף, שיום טוב אינו מלך, ושבת דווקא מכונה מלכה¹⁰².

בדינים אלו אנו מוצאים הגדרות נוספות על יו"ט: אין בו נשמה יתירה, אין קדושתו נמשכת ג' ימים ואין מלווים אותו כשבת המלכה.

שיר סיום

שבת כלה מלכתא	יומא טבא, לה' ולך
קיימת היא וקבועה	חג לישראל מצוותו בשמחה
זכירת היום מצוותה	תקראו אתם, מזידים אפילו
עדות חידוש הבריאה	שיירות נתקעו – אדר תכפילו
מחללה בסקילה דינו	בשר שלמים ויין, תכשיטים וקליות
ובפהרסיא יִנְסֶף יינו	השמר אל תשכח יתומים ואלמנות
שביתתה מוחלטת	נפש מלאכותיו מסרן לחכמים
לט"ל רסיסים מפורטת	קציר, סחיטה וציד הם קוים אדומים
איש עבדו יעצור	מותר מיעוטן של טוחן, בורר ודש
בה ינוח אף השור	וכללן של שחיטה, אופה, מבעיר ולש
בסעודות משולשת	הותרה גם הוצאה, הוקל עירוב חצרות
יבדיל עד ימים שלוש	יתעסקו עממים בבית הקברות
בצאתה יסדר שולחנו	לשמחת היום קלים דברי סופרים
וזמר אליהו על לשונו	אך מוקצה לשולחן ונולד למפה - חמורים

⁹⁸ שם ס"ק טז.

⁹⁹ שם סק"ב.

¹⁰⁰ או"ח ש, א בדומה ללשון הגמ' בשבת (קיט ע"ב).

¹⁰¹ משנ"ב שם, ס"ק א.

¹⁰² שבת קיט ע"א, ב"ק לב ע"ב.